

Türk Dünyası'nda Doğum Sırasında Gerçekleştirilen Ritüeller

During Delivery In Turkish World Performed Rituals

Dr. Yılmaz YEŞİL *

Özet :

İnsan, hangi toplumda yaşarsa yaşasın hayatının bazı dönemlerinde hem kişisel hem de toplum içindeki yerinin ve konumunun değiştiği bazı dönemlerden geçer, işte bu dönemlerden birisi de doğumdur. Bu makalede Türk Dünyası'ndan ve dünyanın bazı bölgelerinden örnek alınarak doğum sırasında gerçekleştirilen ritüeller ve bunların ortaklık ve farklılıkları üzerinde durulmuştur. Türk Dünyası'nda ve Anadolu'da doğuma ayrı bir önem ve kutsiyet atfedilmiş bunun etrafında da koruma ve sağlık içerikli bazı pratikler ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, Doğum, Geçiş Dönemi, Ritüel

Abstract :

People in the society in which he lives his life both personally and in some periods of their place in society and go through some periods of the position has changed, that period is one of the birth. This article from the Turkish World and certain regions of the world modeled rituals performed during childbirth and focused on their partnership and differences. Turks in Anatolia in the World and has been attributed to the birth of a great importance and sacredness around it some practical content protection and health have emerged.

Key Words: Turkish World, Birth, Passage Term, Ritual

Giriş :

Türk Dünyası'nda irili ufaklı gruplar ve devletler halinde yaşayan Türklerin ırk olarak birlikteliklerinin en önemli delilerinden birisi de inanç eksenli ortaklıklarıdır. Bu inanç eksenli ortaklıklar insan hayatının doğumdan ölüme kadar pek çok anında devreye giren ve koruma, hazırlama gibi görevler de üstlenen ritüellerde de

* Gazi Üniversitesi Türk Dili Bölümü, yesil@gazi.edu.tr

oldukça bariz bir şekilde görülmektedir. Bu makale ile Türk Dünyası'nın farklı ve uzak coğrafyalarında yaşasalar bile birbirine açık ve örtülü pek çok bağ ile bağlı olan Türk boylarının doğum ile ilgili ritüellerinden yola çıkarak bu ortaklığı bir kez daha ifade etmek istedik.

Türk Dünyası tanımının tam anlaşılabilmesi için Türk teriminin karşılığının bilinmesi ve ne ifade ettiğinin anlaşılması gerekmektedir. TDK Türkçe Sözlüğü'nde Türk isminin karşılığı olarak iki ifadeye yer verilmiştir: bu ifadelerden ilki; Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse. İkincisi ise; dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Türkçenin değişik lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse olarak karşılık bulmaktadır.¹ Günümüzde Türk deyince tanımlardan ilkinde olduğu gibi sadece Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan bir millet akla gelmektedir. TDK sözlüğün ikinci tanımı bizim araştırmamızda bahsedilen Türk ve Türk Dünyası tanımlarıyla örtüşmektedir. Buna göre Türk, ilk ataları binlerce yıl öncesinde Tanrı Dağları ile Altay Dağları arasında yaşayan tarihi binlerce yıl öncesine giden ve geniş bir coğrafyaya yayınlan büyük bir milleti ifade etmektedir.²

Türk kelimesinin ilk örnekleri Herodot Tarihinde, "Targita/Tyrkae"; Eski Tevrat'ta "Togharma" eski Hint kaynaklarında Turukha/Turuşka/Thrak; Ön Asya eski çivi yazılı metinlerinde ise "Turukku" olarak geçmiştir. Ayrıca Çin kaynaklarında "Tik/Ti/Troia" şekillerinde geçtiği görülmüştür.³ Pek çok kaynakta da buna benzer tanımlar bulunmaktadır.⁴ Biz bu tanımlar üzerinde fazla durmadan günümüz Türk Dünyası ve fertleri üzerinde duracağız. Araştırmamızın hedef kitlesini teşkil eden Türk Dünyası kavramı aynı zamanda araştırmamızın coğrafi alanını da ifade etmektedir. Türk Dünyası 20. yy. sonları ve 21. yy.da tüm Türk halkları için kullanılan coğrafi ve kültürel bir kavramdır.⁵ Bu coğrafi sınırlar içinde pek çok müşterekleri olduğu gibi farkları da bulunan geniş bir Türk halkı yaşamaktadır.

Prof. Dr. Dursun YILDIRIM "Türk Bitiği" adlı eserinde Türk Dünyasını şöyle ifade etmektedir: "Türk insanı için çeşitli seviyelerde ve çeşitli durumlarda bulunan toplulukları ifade eder. Türk Dünyası' insanları kendi bağımsız devletleri sınırları içinde veya yurtlarında başka milletlere bağımlı olarak veya eski yurtlarında azınlık statüsünde veya günümüz Avrupası ve Amerikasısı Ülkelerinde tabii vatan-daşlar, diasporadaki Türkler durumunda yaşayan nüfusu ifade etmektedir. Tarihi

¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.501991bdb92476.11596299 28.07.2012: 14:47

² Erol GÜNGÖR, Tarihte Türkler, Ötüken Yay., İstanbul-1997, s. 11-13

³ İbrahim KAFESOĞLU, "Türk Tarihi-Giriş" Türk Dünyası El Kitabı Birinci Cilt, TKAE Yay. Üçüncü Bs., Ankara-2001, s. 127-130

⁴ Umay TÜRKEŞ GÜNAY, Türklerin Tarihi, Geçmişten Geleceğe, Akçağ Yay. Ankara-2007; L. Bazin, Notes sur les mots, "Oguz" et "Türk", s. 315-322; Kaşgarlı Mahmud, DLT, s. 351; İbrahim Kafesoğlu; Türk Milli Kültürü, Ötüken Yay., İstanbul-200.

⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_D%C3%BCnyası%C4%B1#cite_note-0 30.07.2012-13:14

birlikteliğimiz içinde akraba durumuna girdiğimiz ve her şeyimizi paylaştığımız insanları da bu dünyanın ayrılmaz bir parçası olarak görürüz.”⁶ Yaşar KALAFAT da zaman zaman eserlerinde Türk Kültürlü halklar ifadesini kullanarak Türk Dünyası içinde irken Türk olmayan ve Türk kültürüne sahip toplulukların varlığını dile getirmiştir.⁷ Dünya üzerinde sınırlar ötesi etnik, dil ve bazı durumlarda da din bağları ile bağlı olan fakat kaderin bir cilvesi olarak politik sınırlarla ayrılmış olan halkların en iyi örneği olarak Türkleri verebiliriz.⁸ Bütün bu tanımlardan yola çıkarak; Farklı coğrafyalarda yaşayan, farklı inanç sistemi bulunan Türkçenin şive ve lehçelerini konuşan bunlarla sözlü veya yazılı bir edebiyat meydana getirmiş olan fakat hepsi Türk ırkına mensup insanların toplu olarak yaşadıkları bölgelerin genel adı Türk Dünyası’dır.

Ritüel:

Sözlüklerde ritüel karşılığı olarak ayin anlamı verilmektedir.⁹ Ayin ise dini tören, ibadet olarak karşılık bulmaktadır.¹⁰ Ayrıca ritüelin folklor sözlüklerinde ayin, merasim, tören, “ökült” anlamları bulunmaktadır. Bir grubun ya da dini topluluk üyelerinin belirli aralıklarla gerçekleştirdikleri kuralları önceden belirlenmiş, biçimselleşmiş davranış kalıplarıdır.¹¹

Ritüellin tam olarak anlaşılabilmesi için, oluşum sürecine dikkat etmek gerekir. Ritüellerin mitlerle ilgisinin olduğunu düşünen ve Mit-Ritüel Halkbilimi Kuramı’nın kurucusu olan Lord Raglan, 1955 tarihinde yayınlamış olduğu “Mit ve Ritüel” adlı çalışmada mit konusunda ileri sürülen tezleri çürütmek için son derece basit bir şekilde mitlerin sadece ritler ile ilgili ortaya çıkmış anlatılar olduğunu ifade etmektedir.¹²

Ritüel terimi pek çok bilim alanında farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Nasıl karşılanacağı ise bilim alanlarında geçerli olan varsayımlara bağlıdır. Bir sosyolog ritüeli, uygun zamanlarda bazı aleni değerlerin veya kişi ya da gruplarla alakalı bazı değişmez değerlerin değişmez bir üslupla tekrarlanması ya da kişi için hazır olan uyarlanmaya intibakin bir yolu olarak görürken; psikolojide anlamı oldukça

⁶ Dursun YILDIRIM, Türk Bitiği, Akçağ Yay., Ankara-1998, s.21-22

⁷ Yaşar KALAFAT, Türk Kültürlü Halklarda Türk Halk İnançları; Dedem Korkut Daş Oğuz Elleri, Berikan Yay. s.1-3

⁸ Margret BAINBRIDGE, Dünyada Türkler, SAY Yay., Birinci Bs., İstanbul-1995, s. 7 – 9.

⁹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.50583a050e5703.18141998

¹⁰ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.50583abd8faeb8.67738863

¹¹ Orhan Öztürk, “Ritüel”, Folklor ve Mitoloji sözlüğü, Phoenix Yay., İstanbul, “Ritüel”

¹² Doç. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU , Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Akçağ Yay., Ankara- 1999, s 151.

geniştir. Sosyal bilimlerde en büyük problem ki bizim araştırmamızda da zaman zaman tereddüte kaldığımız ve çözüm bulmakta zorlandığımız husus bütün seramoni ve geleneklerin ritüel kabul edilip edilemeyeceğidir. Seramoni kollektif bir grup gerektirirken ritüel de bireysel veya bir kaç kişi tarafından yapılma imkanı vardır.¹³ Biz bu noktada ikisini ayırırken ritüelin törensel faaliyetlere benzediğini ama mistik düşünceleri de ihtiva ettiğini yani inanç içeriğinin de bulunduğunu düşünerek yola çıktık böylece insan hayatının bir geçiş dönemi olan doğum sırasında ortaya çıkan inanç içerikli uygulamaları da ritüel olarak ifade ettik.

Doğum Sırasında Gerçekleştirilen Ritüeller:

Üretkenliğin önemli bir simgesi olan doğum, tüm toplumlarda olduğu gibi Türk soylu halklarda da zor ve meşakkatli bir süreç olan çocuk sahibi olmanın son ve en önemli basamağıdır. Doğumun sıkıntısız olabilmesi ve bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelebilmesi için bazı ritüel ve pratiklerin uygulanması bakımından oldukça önemlidir.

Tük Dünyasında özlemle beklenen çocuğun kucağa alınacağı an olan doğum sabırsızlıkla beklenir. Alileler kendi hallerine göre doğum için hazırlanırlar. Anadolu Türkmenlerinde “Doğuma hazırlık, zenginlikle fakirlikle, görgü ve bilgiyle ilgili olduğu için hazırlıklar her dönemde ve her yerde değişik değişik olmaktadır.”¹⁴ Doğumu kolaylaştırmak için yapılan pratiklerden biri de doğum yapacak kadının sancısı başladığı zaman kekik ya da nane çayı içirilir.¹⁵ Doğum kışa denk gelecekse yaz aylarında toprak ayarlanır, elenen toprak çuvallara konup evin bir köşesinde bekletilirdi. Elenmiş toprak ısıtılarak doğum yapan kadının acılarının dindirilmesinde ve yeni doğan çocuğun altına serilmesinde kullanılıyordu.¹⁶

Orta Asya’daki Türkler arasında da doğumda ve ilgili törenlerde çok önemli rolü olan ebeler, ehemmiyetlerini korumakta, çocuk ve hamileler için çeşitli tılsımlar yapmaktadır. Bu yüzden de köylerdeki kadınlar hastalandığında doktor değil ebeler çağrılmaktadır.¹⁷

Altaylılarda bir kadının doğum saati yaklaşıncı çadırın tam ortasında ateş ya-

¹³ Lauri HANKO, , Çev. Ruhi ERSOY, Ritüellerin Oluşum Süreci, Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3, Yayına Hazırlayanlar, M.Öcal OĞUZ, Selcan GÜRÇAYIR, Sunay ÇALIŞ, Geleneksel Yay., Ankara-2009, s. 205-206

¹⁴ Işıl ALTUN, Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm, , Yayıncı Yayınlan, İzmit-2004,s 152.

¹⁵ TEKEREK, Gülpınar. “Osmaniye ve Yöresi Folklor Araştırması.” Yayımlanmamış Lisans tezi; Erciyes Üniversitesi, Kayseri 1993, s.58.

¹⁶ DOĞANER, Ali; Osmaniye Yöresinde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri, HÜ., SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı, YLT., Ankara-2006 67.

¹⁷ BACON, E. Elizabeth. Esir Orta Asya, Çev. Tansu Say, Tercüman 1001 Temel Eser, t.y., s. 190

kılan yere direk yerleştirilerek ona bir urgan bağlarlar. Bu urganın bir ucu duvara bağlanıp lohusanın koltukları altında geçirilir. Kadın çok ızdırap çekmeye başlarsa albastı yahut alkarısı denilen kötü ruhun lohusaya musallat olduğuna hükmederler.¹⁸ Alkarısı veya albastıya dair Anadolu'da da muhtelif inançlar mevcuttur. Altay Türklerinde kadın doğuracağı zaman “bütün akrabalar yurt adı verilen çadırın içinde toplanır, erkekler dışarıda kalır. Yurtun haricinde bulunan erkeklerin vazifesi, herhalde civardaki fena ruhları kovmak olsa gerektir, çünkü kadın ağrısı başlar başlamaz korkunç bir gürültü kopararak yurtun etrafında koşmaya başlar ve tüfek patlatırlar. Bu gürültü çocuk doğuncaya kadar devam eder.”¹⁹

Sahalar arasında eskiden kadının hamileliğinin sıkıntıya girmemesi için, Aisit'e bir hayvan adamak gelenektir. Bu hayvanı doğum esnasında kurban ederlerdi; zira Aisit tam da bu sırada - ot, toprak ve ağaç ruhları olan kızların ve delikanlıların arasında - “loğusayı bizzat ziyaret eder.” Çocuk ya da doğum yapan kadın ölecekse, Aisit gelmez, onun yerine cin gelir. Aisit'e sunulan kurbanın kellesini, kalbini, karaciğerini, dalağını ve içyağını haşlayarak, bu semavi misafirlerin yararlanmaları için masaya dizerler. Et ise ev halkına, ziyarete gelen komşulara, ebe kadına ve loğusarının kendisine ikram edilir. Doğumu gerçekleştiren ebe kadın hemen ateşin yanına gider, oraya bol miktarda yağ serpererek şöyle der: “Verdiğinden dolayı sana teşekkür ederiz Aisit, ayınısını ileride de vermeni rica ederiz, şeklinde temennilerde bulunur.”²⁰

Altaylı boylarda ve Kırgızlar'da doğum yapacak kadının sancılan çok fazla olursa albastı ya da al karısı denilen kötü ruhun loğusaya musallat olduğuna hükmederler. Bu kötü ruhu korkutmak, kovmak için erkekler toplanır; al karısını korutup uzaklaştırmak için çeşitli sesler çıkarıp havaya ateş ederler.²¹

Toros Türkmenlerinde Erkek çocuk bekleniyorsa; fakat kız çocuk olmuşsa ebe sevinemez, o anda odada bir sessizlik olur. Anne doğumda bulunan kişilerin sessizliğinden kız çocuğu olduğunu anlar. Bu yüzden bir misafirlikte, toplantıda kimse konuşmazsa “Kız oldu.” denir. Bazı kaynanalar kız çocuk dünyaya getiren anneye kızarlar.²² Erkek çocuğa kız çocuğundan daha fazla sevilmesi, bütün Türk boylarında ortak bir bakış olduğunu ifade eder.

Anadolu Türkleri'nde çocuğun dünyaya gelmesine “yere düştü” tabiri kullanılır. Cuma günü, kandil geceleri doğan çocukların iyi ahlâklı, hayırlı evlat olacağına

¹⁸ İbrahim DİLEK, Altay Türklerinde Çocuğun Doğması Ve Doğum Günü Kutlamalarına Dair Bazı İnanışlar, Bilig Dergisi, Bahar 1996, S. 1, s. 51-54, s. 1-2; Abdülkadir İNAN, Şamanizm, Ankara 1954, s169

¹⁹ W.Radloff, Sibiryadan 2, Çev. Prof. Dr. Ahmet Temir, İstanbul 1994, s.71

²⁰ SEROŞEVSKY, V.L.; Saka Yakutlar, Çev. Arif ALACAOĞLU, Selenge Yay., İstanbul-2007, s. 254-255

²¹ Abdülkadir İNAN, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000, s. 169.

²² Doğaner, 2006:69

inanılır. Çocuk, dünyaya geldiği zaman kutsal olduğuna inanılan zezem suyu varsa bu sudan çocuğun ağzına damlatılır. Çocuğun gözlerinin sağlıklı ve parlak olması için doğduğu gün gözüne limon sıkılır, evde yapılan sürme yedi güne kadar çocuğun gözüne çekilir. Ağzının ballı olması için doğduğu gün ağzına bal sürülür.²³ Bu uygulama Anadolu'nun pek çok yerinde görülmekte bal yerine pekmez de kullanılmaktadır.

Gagauzlarda doğum kolay olsun diye hamile kadına eşinin elini yıkadığı su içirilir. Böylece doğumda sıkıntı çıkmayacağına inanılır.²⁴

Kırgızlarda Doğum yaptıran kadına değişik isimlerle adlandırılmakla beraber genelde "Anaçı" denilir. Küzeyde "Umay Ene"²⁵ adı daha çok kullanılırken Güneyde "Kindik Ene" tabiri kullanılmaktadır.²⁶

Yeni doğan çocuğun fizikî özellikleri de çeşitli şekillerde yorumlanır. Anadolu'nun güneyindeki Türkmenler arasında bir çocuk doğduğu zaman sağ tarafında bir beni olursa uğurlu bilinir ve böyle bir çocuğun servet sahibi olacağına inanılır Bulgar Dağı'nda yaşayan Yörüklerde, gelinlerin çoğu çocuğunu davarda, yolda, ocağın başında, yabanda doğurur. Çocuğun nerede dünyaya getirildiği gelecekteki fizikî ve sosyal özellikleri üzerinde etkili olur. Ocağın başında aş yaparken doğan çocuk erkek olursa çok sıtaralı (şanlı) sayılır. Davar başında doğan erkek çocuk kutlu sayılır; yabanda, odunda doğan çocukların evin yiğitleri olacağına inanılır.²⁷

Bazı ilkelerde görülen "erkek loğusalığı" âdetine göre çocuğa ve anneye sataşmak isteyen kötü ruhları ve cinleri yanıltmak amacıyla koca doğum öncesi, doğum sonrası ve doğumdan sonra çocuğu doğuran kendisiymiş gibi davranır. Örneğin kadını doğum sancıları tuttuğunda kendisi de kadın giysisi giyerek sızlanmaya, bağırma başlar.²⁸

Türk Dünyası'nda olduğu gibi dünya'nın değişik yerlerinde de doğum son derece önemli görüldüğü için etrafında pek çok ritüel teşekkül etmiştir. İkel toplumalarda doğum yaparken ölen kadınların "Güneş Evi"²⁹ne giderek ödüllendirileceğine inanılmaktadır. Bazı ikel toplumalarda ise bunun tamamen tersi bir şekilde doğum yaparken ölen kadınların ruhlarının kötü cinler olarak yeryüzünde dolaşacağına

²³ Doğaner, 2006:69.

²⁴ Yoloğlu, 1999:81.

²⁵ Umay Ana, Eski Türklerde hamile kadını koruyucu Tanrıça olarak bilinir.

²⁶ Maksat Jumabayev, Kırgız Gelenek ve İnanışlarında Dini Ritüeller, AÜ, SBE, Ankara-2006, s. 41

²⁷ Ali Rıza YALMAN Yalın, Cenupta Türkmen Oymakları I, II., Haz. Sabahat Emir, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 1,142,264.

²⁸ Sedat Veyis ÖRNEK, 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 2000, s. 106.

²⁹ Sedat Veyis ÖRNEK, 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 2000, s. 123.

inanılmaktadır. Bu kişilerin yakın akrabaları ölen kişi için uzun ve çetin temizlik ayinleri yapar.³⁰ Ayrıca, İslâm dinine göre, hadisi şerifte belirtildiği üzere, doğum nedeniyle ölenler şehit sayılmaktadır.³¹

Çocuk, anne karnından çeşitli şekillerde doğar. Önce başı gelen çocuklar olduğu gibi, ters doğanlar da olabilmektedir. İlkel toplumlarda çocuğun nasıl doğduğu ileriki yaşamı için önemlidir. "...sanatçı olarak seçilen ve bu amaçla yetiştirilen kimselerin daha küçükken, hatta doğarken birtakım büyüsel özellikler göstermiş olmasına dikkat edilir. Örneğin, Yeni Gine'de Mundugumorlarda göbek bağları boyunlarına dolanmış olarak doğan çocukların sanatçı olacağına inanılır ve bu çocukların tüm tehlikelere karşı bağımsız oldukları kabul edilir."³²

Sonuç:

Doğum ve doğum çevresinde yapılan ritüeller belki de geçiş dönemleri içerisinde en hızlı en çok değişeni olma özelliğini taşımaktadır. Tıpta yaşanan hızlı gelişmeler ve sağlık kuruluşlarının yaygınlaşmasıyla geleneksel unsurlar büyük oranda değişirken ya da ortadan kalkarken yerini modern tıp kurallarının aldığı görülmektedir. Bunda şehir hayatı ve eğitimin önemi hiç kuşkusuz yadsınamaz. Çocuğun doğumu sırasında yapılan ritüellerin bu gün bazılarının uygulanmaması veya değişmesi ile toplumda yaşanan değişimi görmek mümkündür. Doğum ile ilgili ritüellerin hemen hemen bütün Türk Dünyası'nda aynı olduğu söylenebilir. Dünyanın diğer bazı ilkel kabilelerinde de görüldüğü gibi sadece Türk Dünyası'nda değil bütün toplumlarda doğuma verilen değer açıkça görülmektedir. Buradan yola çıkarak Türk Dünyası'nda doğumun ciddi biçimde önemsendiği ve bu zor ve önemli olayın kolaylaştırılarak hem annenin hem de bebeğin sağlığını temin etmek adına bazı uygulamaların olduğunu ifade etmek

Kaynakça

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.501991

İbrahim KAFESOĞLU, "Türk Tarihi-Giriş" Türk Dünyası El Kitabı Birinci Cilt, TKAE Yay. Üçüncü Bs., Ankara-2001, s. 127-130

Umay TÜRKEŞ GÜNAY, Türklerin Tarihi, Geçmişten Geleceğe, Akçağ Yay. Ankara-2007; L. Bazin, Notes sur les mots, "Oguz" et "Türk", s. 315-322; Kaşgarlı Mahmud, DLT, s. 351; İbrahim Kafesoğlu; Türk Milli Kültürü, Ötügen Yay., İstanbul-200.

http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_D%C3%BCnyas%C4%B1#cite_note-0 30.07.2012-13:14

Dursun YILDIRIM, Türk Bitiği, Akçağ Yay., Ankara-1998, s.21-22

³⁰ Sedat Veyis ÖRNEK, 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 2000, s. 124.

³¹ DİNÇER, A. Neşet. Rahime Onbaşı, Osmaniye, Hançer Matbaası, 1983, S. 12.

³² Sedat Veyis ÖRNEK, 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 2000, s. 159.

Yaşar KALAFAT, Türk Kültürlü Halklarda Türk Halk İnançları; Dedem Korkut Daş Oğuz Elleri, Berikan Yay. s.1-3

Margret BAINBRIDGE, Dünyada Türkler, SAY Yay., Birinci Bs., İstanbul-1995, s. 7 – 9.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.50583a050e5703.18141998

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.50583abd8faeb8.67738863

Orhan Öztürk, “Ritüel”,Folklor ve Mitoloji sözlüğü, Phoenix Yay., İstanbul, “Ritüel”

Doç. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU , Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Akçağ Yay., Ankara- 1999, s 151.

Lauri HANKO, , Çev. Ruhi ERSOY, Ritüellerin Oluşum Süreci, Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3, Yayına Hazırlayanlar, M.Öcal OĞUZ, Selcan GÜRÇAYIR, Sunay ÇALIŞ, Geleneksel Yay., Ankara-2009, s. 205-206

Işıl ALTUN, Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm, , Yayıncı Yayınlan, İzmit-2004,s 152.

TEKEREK, Gülpınar. “Osmaniye ve Yöresi Folklor Araştırması.” Yayımlanmamış Lisans tezi,: Erciyes Üniversitesi, Kayseri 1993, s.58.

Doğaner, 2006:67.

BACON, E. Elizabeth. Esir Orta Asya, Çev. Tansu Say, Tercüman 1001 Temel Eser, t.y., s. 190

İbrahim DİLEK, Altay Türklerinde Çocuğun Doğması Ve Doğum Günü Kutlamalarına Dair Bazı İnanışlar, Bilig Dergisi, Bahar 1996, S. 1, s. 51-54, s. 1-2; Abdülkadir İNAN, Şamanizm, Ankara 1954, s169

W.Radloff, Sibirya’dan 2, Çev. Prof. Dr. Ahmet Temir, İstanbul 1994, s.71

SEROŞEVSKY, V.L; Saka Yakutlar, Çev. Arif ALACAOĞLU, Selenge Yay., İstanbul-2007, s. 254-255

Abdülkadir İNAN, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınlan, 2000, s. 169.

DOĞANER, Ali; Osmaniye Yöresinde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri, HÜ., SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı, YLT., Ankara-2006 s.52

YOLOĞLU, Güllü; Türklerin Aile Merasimleri, Ankara, AKM Yay., 1999.

Maksat Jumabayev, Kırgız Gelenek ve İnanışlarında Dini Ritüeller, AÜ, SBE, Ankara-2006, s. 41

Ali Rıza YALMAN Yalın, Cenupta Türkmen Oymakları I, II., Haz. Sabahat Emir, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 1,142,264.

Sedat Veyis ÖRNEK, 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 2000, s. 106.

Sedat Veyis ÖRNEK, 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 2000, s. 123.

Sedat Veyis ÖRNEK, 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 2000, s. 124.

DİNÇER, A. Neşet. Rahime Onbaşı, Osmaniye, Hançer Matbaası, 1983, S. 12.

Sedat Veyis ÖRNEK, 100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 2000, s. 159.

Erol GÜNGÖR, Tarihte Türkler, Ötügen Yay., İstanbul-1997, s. 11-13